

NO. VIII / 2005

ISSN 1301-2746

ADALYA

SUNA-İNAN KİRAC AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
SUNA & İNAN KİRAC RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

ADALYA

SUNA-İNAN KIRAÇ AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YILLİĞİ
THE ANNUAL OF THE SUNA & İNAN KIRAÇ RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

ADALYA

Vehbi Koç Vakfı

Suna - İnan KIRAÇ Akdeniz Medeniyetleri
Araştırma Enstitüsü Yıllık Dergisi
Yönetim Yeri: Barbaros Mh. Kocatepe Sk. No. 25
Kaleici 07100 Antalya Tel: +90 242 243 42 74
Faks: +90 242 243 80 13 e.posta: akmed@akmed.org.tr
Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın **Sayı:** VIII - 2005
Sabibi: Vehbi Koç Vakfı Adına Erdal YILDIRIM
Sorumlu Müdür: Kayhan DÖRTLÜK
Yapım: Zero Prodüksiyon Ltd., İstanbul
Arslan Yatağı Sk. Sedef Palas No. 35/2
Cihangir 34433 İstanbul
Tel: +90 212 244 75 21 Faks: +90 212 244 32 09
Baskı: Graphis Matbaa
Yüzölçüm Mh. Matbaacilar Sit. 1. Cadde 139 Bağcılar - İstanbul

Bilim Danışma Kurulu / Editorial Advisory Board

Haluk ABBASOĞLU

Ara ALTUN

Oluş ARIK

Cevdet BAYBURTLUOĞLU

Tuncer BAYKARA

Jürgen BORCHHARDT

Jacques des COURTILS

Ömer ÇAPAR

Vedat ÇELGIN

Bekir DENİZ

Refik DURU

Serra DURUGÖNÜL

Hansgerd HELLENKEMPER

Fahri IŞIK

Havva İŞKAN-IŞIK

Frank KOLB

Max KUNZE

Thomas MARKSTEINER

Wolfram MARTINI

Gönül ÖNEY

Mehmet ÖZSAIT

Urs PESCHLOW

Scott REDFORD

Martin Ferguson SMITH

Oğuz TEKİN

Gülsün UMURTAK

Burhan VARKIVANÇ

Michael WÖRRLER

Martin ZIMMERMAN

Yayın Yönetim / Editing Management

Kayhan DÖRTLÜK

Tarkan KAHYA

Çeviriler / Translations

T. M. P. DUGGAN

İnci TÜRKOĞLU

Yazışma Adresi / Mailing Address

Barbaros Mah. Kocatepe Sk. No. 25

Kaleici 07100 ANTALYA-TURKEY

Tel: +90 242 243 42 74 • Fax: +90 242 243 80 13

akmed@akmed.org.tr

www.akmed.org.tr

ISSN 1301-2746

İçindekiler

M. Hamdi Kan - Erkan Dündar	
“ <i>Madduwatta ve Zippasla Dağı Ülkesi</i> ”	1
Jürgen Borchhardt	
“ <i>Europa im Vilayet Antalya</i> ” Westliche und östliche Mythologie an der Küste Lykiens	17
Claudia Tempesta	
“ <i>Antiochus IV Epiphanes and Cilicia</i> ”	59
Sencan Özbilge Altınoluk	
“ <i>Some Obols and Hemiobols from Anamur Museum</i> ”	83
Birol Can	
“ <i>Antoninler Dönemi Baroğu Işığında Aspendos Tiyatrosu Bezemeleri</i> ”	89
Nevzat Çevik	
“ <i>New Finds from Neapolis Regarding the Cult of the Dead</i> ”	121
Emanuela Borgia	
“ <i>A New Funerary Cippus from Elaiussa Sebaste: Some Considerations Concerning Onomastics and Kinship</i> ”	135
Taner Korkut	
“ <i>Pisidia'da Chthonik Aphrodite Kültü</i> ”	151
Mehmet Özsait - Guy Labarre - Nesrin Özsait	
“ <i>Recherches dans le village de Kağılcık (Pisidie) -Le sanctuaire rupestre et les inscriptions-</i> ”	167
Süleyman Bulut	
“ <i>Likya - Pamfilya - Pisidya Sinir Bölgesinden Sıradışı İki Zeytinyağı İsligi</i> ”	191
Selda Baybo	
“ <i>Glasfunde aus der “Weststadt” in Limyra aus den Kampagnen 2002-2004</i> ”	211
Ayşe Aydin	
“ <i>Kilikya ve İsaurya'daki Trikonkhos Planlı Yapılar</i> ”	241
Semih Yıldız Ötüken	
“ <i>2002 Yılı Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı ve Duvar Resimlerini Koruma-Onarım ve Belgeleme Çalışmaları</i> ”	263
Nilay Karakaya	
“ <i>The Burial Chamber Wall Paintings of Saint Nicholas Church at Demre (Myra) Following Their Restoration</i> ”	287

Ayşe Ç. Türker	
“ <i>Myra'da Aziz Nikolaos'un Yağ Kültüyle İlişkili Seramik Kaplar</i> ”	311
Sema Bilici	
“ <i>Alanya-Tersane ve Kızıl Kule Çevresinden Bir Grup Sırılı Seramik</i> ”	329
Z. Kenan Bilici	
“ <i>A German Token Uncovered During the Alanya Citadel Excavations</i> ”	351
T. M. P. Duggan	
“ <i>Supplementary Data to be Added to the Chronology of Plague and Earthquakes in Antalya Province and in Adjacent and Related Areas</i> ”	357

A German Token Uncovered During the Alanya Citadel Excavations

Z. Kenan BİLİCİ*

"lanso la mare e tente'n terro"
F. Braudel

A metal find in a preserved condition, that was found in the Seljuk Palace during the *First Period of Excavations* in 1986-1994 at the Alanya Inner Castle is worthy of notice.

This object measuring 20 mm in diameter and of 0.7 gram in weight was uncovered in the XL grid-square during the 1990 campaign and was registered as a "copper coin". After its discovery, it was cleaned of its patina and cuprite, and was conserved.

In the center of the obverse are six stars, these are flanked by a crescent on the left and a half sun with rays on the right. This composition is encircled with an inscription reading: IOH.C(H)RIST.REICH.RE.PF. (Fig. 1, 4).

In the center of the reverse, a ship is depicted moving towards the left which is encircled by an inscription reading: MIT GLÜCK (Fig. 2, 5).

These coin-like metal objects are known in the literature as "jeton, token, Rechenpfennige" or "Reckoning Counter", as they first appeared, and were used in calculations about the end of the 12th century in Italy, and subsequently, they were commonly used from the beginning of the 13th century in France and later, from about the end of the 13th century in England¹. From about the end of the 12th century, as a result of the Italian bankers, as

* Doç. Dr. Kenan Bilici, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Ankara.
bilici@humanity.edu.tr

This article was prepared early 2004 in order to be published in a memoirs for the late Sevgi Gönül; however, as the publishing was delayed, we have revised and submitted it to Adalya. I would like to thank my young and skilled student Aslı Kök, who drew the Picture of the token.

¹ Similar glass tokens were used in the Islamic world as weight pieces, not for calculation purposes though. 435 examples of such glass tokens from the Fatimid Period are presented in P. Balog, The Fatimid Glass Jeton, Part 1-2, Annali del Instituto Italiano di Numismatica 18/19, 1971-72, 175-264; Volume 20, 1973, 121-212. See also, from the same author, "Note sur quelques monnaies et jetons fatimites de Sicile", BIE 38 (1955) 65-72; "Les jetons fatimites en verre", Revue belge de numismatique and de sigillographie 107 (1961) 171-83; "Fatimid and post-Fatimid glass jetons from Sicily", Studi Magrebini 7 (1975) 125-148; "Fatimid Glass Jetons: Token Currency or Coin-weights?", JESHO 24 (1981) 93-109. A recent publication presents 75 glass tokens on display at the Non-European Numismatics Section of Prague National Museum. See V. Novak, "Fatimid and post-Fatimid glass jetons in the National Museum, Prague", The Numismatic Chronicle 157, 1997, 89.

well as the festivals organized by churches and monasteries, trade flourished, and the long-forgotten ancient Greek, Etruscan and Roman method of calculation with the abacus was revived². This calculation method known as the monastic abacus³ was conducted with Roman numerals and coin-like counters or tokens of only a nominal value.

However, the *Liber Abaci* of 1202 by Leonardo Fibonacci, a relatively modern book of algebra, mentioned the existence of a new calculation method employing Arabic numerals instead of the abacus⁴ and over a considerable period of time, this resulted in the abandonment of the abacus and the tokens that had previously been employed for calculations in Europe. Florentine merchants banned the use of abacus in 1299 and token-jeton production came to an end in Italy in the 14th century. Three centuries after Fibonacci, in earliest book to be written in German on mathematics, the *Margarita Philosophica* (Freiburg 1503) by Gregor Reisch, *Arithmetica* was depicted as a woman holding two books, these two books symbolizing the two methods of calculation, and this engraving also showed Pythagoras, the mathematician, with tokens at the calculation desk and Boethius, the philosopher, calculating using Arabic numerals (Fig. 3)⁵.

These counters or tokens lost their function as elements of this calculation method over time and became instead a form of medal that was used for propaganda to exalt the administration or to provide a political message through minting to special orders for certain people or families by the state. From the end of the 16th century, Nüremberg in Germany became a well-known place for the production of such tokens. This business involved numerous members belonging to the same family. To date four families have been identified with their independent factories for the large scale production of these tokens.

Within this context, the Alanya token can be understood to have been produced for this purpose. The Alanya token has the same characteristics as those described as the "sun-moon and star" type⁶, by some researchers. The inscription on its obverse can be completed as follows: IOHANN CHRISTIAN REICH RECHENPFENNIGE, providing us with the name of the mint master⁷.

It is known that Johann Christian Reich was a medal master. He was born in Fürth near Nüremberg in 1740, and he began work in 1758 and died in 1814⁸.

² J. M. Pullan, The History of the Abacus (1968). For detailed information regarding calculations using tokens, see also G. Ifrah, Akdeniz Kıyılarında Hesap III - Rakamların Evrensel Tarihi. K. Dinçer (trans.) (1996) 73-130.

³ R. Taton (ed.), Ancient and Medieval Science: From the Beginnings to 1450, A. J. Pomerans (trans.) (1963) 473.

⁴ B. B. Hughes, Jordanus de Nemore: De Numeris Datis (1981) XVI; L. E. Sigler, Leonardo Pisano Fibonacci: The Book of Squares (1987) XVII.

⁵ See, Bert Van Beek, "Jetons: Their Use and History", <http://www.ece.iit.edu/~prh/coins/PiN/juh.html>. However, the high number of practical arithmetic publications mentioning the use of calculation boards and tokens until the 18th century suggests that calculation using the abacus was quite widespread before the French Revolution. See supra n. 2, Ifrah 1996, 129 n. 22.

⁶ M. Mitchiner, Jetons, Medalets and Tokens, The Medieval Period and Nüremberg I, 1988, 597.

⁷ I would like to extend my sincere thanks especially to Mrs. S. Procell of the American Numismatic Association (ANA) for her help.

⁸ F. Gebert, Mitteilungen der Bayerischen Numismatischen Gesellschaft 35 (1917) 127; supra n. 6, Mitchiner (1988) 594.

The town of Fürth had an industry producing tokens based on Nüremberg models for a short period in the second half of the 18th century. Following the death of the most well known manufacturer, I. C. Reich in 1814, production continued at Fürth until 1840, with a range of small tokens minted by J. Huber⁹.

Consequently, the Alanya token can be dated to the period between 1758, when Johann Christian Reich began to work at Fürth and 1802, the date of his latest known token.

On the other hand, from the 17th century these tokens became smaller and began to be used as game tokens. The inscription MIT GLÜCK¹⁰, on the reverse of the Alanya example suggests that this token was used for this purpose.

Further, this find suggests that the Seljuk Palace on the inner castle, that had been in ruins for centuries following its destruction in the second half of the 13th century, was in part, inhabited at about the middle of the 18th century, as can also be inferred from the record provided by the excavations¹¹.

It seems evident that this token reached Alanya through maritime contacts¹² during the period when trade between Europe and the Levant was increasing in the second half of the 18th century and that this token was used as a game piece by sailors. However, it is not possible to understand the connections between Ottoman Alanya and Europe from a single item uncovered in the palace¹³ and new data, provided by future excavations, research or through accidental finds may hopefully shed further light upon the dimensions in later periods of the overseas commercial relations of the port¹⁴.

⁹ It is known that I. C. Reich quite often had arguments with the famous token master Ernst Ludwig Sigmund Lauer, who aimed at improving the quality of the tokens, for he minted good imitations of Nüremberg tokens with their fineness; that finally both added 27% zinc into the brass alloy and that even this ratio reached 35% to improve the quality even further (see supra n. 6, mitchiner 1988, 594).

¹⁰ On such tokens of this type by I. C. Reich, there may be also the inscription DURCH GLÜCK (see M. Mitchiner, op.cit. 597- No. 2176-2177).

¹¹ As a matter of fact, during the excavations silver and copper coins from the reigns of Mahmud I (H. 1143/1730 AD), Mustafa III (H. 1181/1767 AD) and Selim III (H. 1213/1798 AD) were recovered, usually as surface finds.

¹² It is worth noting that travelers like W. M. Leake - M. Corancey and Beaufort arrived in Alanya by ship (see Z. K. Bilici, "Seyahatnameerde Alanya", Prof. Dr. Yilmaz Önge Armağanı (1993) 307-318).

¹³ In this regard, study of graffiti depictions of galleons, caravels and carracks on various buildings and sections of the Alanya Citadel as well as others on some fragments recovered during the excavations in the inner castle will shed light unto the historical background of these relations. We hope to present to the academic world our study titled "Alanya Ships" examining the graffiti ship depictions at the Alanya Citadel and the contacts between Alanya and Europe through these depictions.

¹⁴ 1962-1998 campaigns at Didyma by the German Archaeological Institute brought to light 9 Nüremberg tokens. 8 of them are of the "sun-moon and star" type similar to our Alanya token and dated to the 19th century. (See, H. R. Baldus, "Nürnberger Rechenpfennige des früheren 19. Jhs. als Kliengeldersatz im Osmanischen Reich-das Beispiel Didyma", Numismatischen NachrichtenBlatt 49.4, 2000, 143.) I would like to thank Dr. Hans Roland Baldus of the German Archaeological Institute for his valuable help.

Özet

Alanya Kalesi Kazısı'ndan Çıkan Bir Alman Jetonu

Alanya Kalesi'ndeki Selçuklu Sarayı'nda 1986-1994 yılları arasında sürdürdüğümüz "I. Dönem Kazıları"nda ortaya çıkartılan etütlük nitelikteki bir metal buluntu özellikle ilgi çekicidir.

1990 yılı çalışmaları sırasında X L plan-karesinde ele geçirilen ve "bakır sikke" olarak kaydedilen eser, 20 mm. çapında ve 0,7 gr. ağırlığındadır. Bulunduktan sonra konservasyonu yapılarak üzerindeki patina ve küprit tabakaları temizlenmiştir.

Ön yüzün merkezinde, solda bir hilâl ve sağda da yarım güneş ve ışınları ile sınırlandırılmış altı yıldız tasviri yer alır. Kompozisyonun çevresini IOH. C(H)RIST. REICH. RE. PF. yazısı kuşatmaktadır (Res. 1, 4).

Arka yüzün merkezinde sola yöneltmiş bir gemi tasviri ile çevresinde MIT GLÜCK yazısı yer almaktadır (Res. 2, 5).

"Jeton", "Rechenpfennige" ya da "Reckoning Counter" adlarıyla literatüre geçen sikke görünümündeki bu tür madeni eserlerin, hesap işlerinde kullanılmak üzere ilk kez tahminen 12. yy.'in sonlarında İtalya'da ortaya çıktı, akabinde 13. yy.'in başlarında Fransa'da ve yüzyılın sonlarına doğru da İngiltere'de yaygın olarak kullanılmaya başlandığı bilinir. 12. yy.'in sonlarında, kilise ve manastırların düzenlediği festivaller kadar, İtalyan bankerlerinin de katkıyla giderek geliştirilen ticaret, gerçekte Yunan, Etrusk ve Roma çağlarında iyi bilinen ve fakat zamanla unutulmuş abaküsle yapılan hesaplama yönteminin yeniden hatırlanmasını sağlamış; Romen rakamları ile yapılan bu hesaplama yönteminde (monastic abacus) para görünümünde, fakat hiçbir maddi değerleri olmayan jetonlar kullanılmıştır.

Ne var ki, Leonardo Fibonacci'nin, çağına göre modern bir cebir kitabı sayılan 1202 tarihli *Liber Abaci* adlı eserinde, abaküsün yerine Arap rakamları ile yeni bir hesaplama yönteminin varlığından bahsetmesi, Kuzey İtalya'da abaküs kadar jeton kullanımını da zamanla gözden düşürecek; Floransalı tüccarlar 1299 yılında abaküs kullanmayı yasaklıdıkları gibi, İtalya'da jeton basımı da 14. yy.'da son bulacaktır. Fibonacci'den yüz yıl sonra, Gregor Reisch'in, Almanca yazılmış en erken tarihli aritmetik kitabı olan *Margarita Philosophica* (Freiburg, 1503) adlı eserinde, "Arithmetica", iki farklı hesaplama yöntemini içeren iki kitap tutan bir kadınla sembolize edilirken, gravür, matematikçi Pythagoras'ı bir hesap masasının başında jetonlarla, filozof Boethius'u ise Arap rakamlarıyla hesap yaparken göstermektedir (Res. 3).

Bir hesaplama yönteminin elemanı iken, zamanla işlevinden uzaklaşıp resmî idare tarafından özel şahıslar ya da ailelere sipariş edilip bastırılarak siyasi mesaj vermek ya da yönetimi yükseltmek gibi propaganda amacıyla kullanılan ve bir tür madalya

haline gelen jeton üretiminde, 16. yy.'ın sonlarından başlamak üzere Almanya'da Nüremberg kenti giderek ün kazanmıştır. Aynı ailenin pek çok üyesinin ilgilendiği bu işkolunda, kendileri için bağımsız seri üretim yapan 4 aile tesbit edilebilmiştir.

Bu bağlamda, Alanya örneğinin her iki yüzündeki yazılarak, bunun da aynı çevrede üretilmiş olduğu düşünülebilir.

Nitekim, bazı araştırmacılar tarafından "Güneş-Ay ve Yıldızlı" tip olarak nitelendirilen jetonlarla aynı karakteristiklere sahip Alanya örneğinin ön yüzündeki IOH. C(H)RIST. REICH. RE. PF. kısaltmasının, jetonu basan ustanın adını verecek şekilde IOHANN CHRISTIAN REICH RECHENPFENNIGE şeklinde tamamlandığı anlaşılmıştır.

Iohann Christian Reich'ın bir madalya ustası olarak 1740 yılında Nüremberg yakınlarındaki Fürth'de doğduğu ve 1758 yılında çalışmaya başlayıp 1814'de öldüğü bilinir.

18. yy.'ın ikinci yarısında Fürth, kısa süreli de olsa, Nüremberg modellerinde jeton üretimi yapan bir endüstriye sahipti. En çok bilinen üreticisi olan I. C. Reich'in 1814'deki ölümünden sonra üretim, küçük jetonlar halinde J. Huber tarafından yaklaşık 1840 yılına kadar devam ettirilmiştir.

Bu durumda, Alanya örneğinin de, Iohann Christian Reich'ın Fürth'de çalışmaya başladığı 1758 ile bilinen tarihli son jetonu olan 1802 yılları arasına tarihleneceği aşikârdır.

Diğer taraftan, jetonların, 17. yy.'dan itibaren daha da küçülerek oyun markaları olarak kullanılmaya başlandığı da bilinir. Bu bağlamda, arka yüzündeki MIT GLÜCK yazısına bakılarak, ele aldığımız örneğin de vaktiyle bu amaçla kullanıldığı iddia edilebilir.

Bu husus, aynı zamanda, arkeolojik kazı çalışmalarından elde edilen bilgiler ışığında, 13. yy.'ın ikinci yarısında yıkılarak ortadan kalktığı anlaşılan ve hafızalardan da silinerek yüzyıllar boyunca bir harabe halinde duran Selçuklu Sarayı'nın bir bölümünde, hiç değilse 18. yy.'ın ortalarında bir iskânın bulunduğu anlamına gelir.

Söz konusu jetonun, küresel ekonominin yükselişe geçtiği 18. yy.'ın ikinci yarısında, Avrupa ile Levant arasında deniz aşırı seyrüsefer yapan bir gemi dolayısıyla Alanya'ya ulaşlığına ve gemiciler arasında oynanan bir oyunda kullanıldığına şüphe yoktur. Ne var ki, Alanya Sarayı'nda ele geçirilen tek bir örneğe dayanarak Osmanlı Alanyası ile Avrupa arasındaki bağlantıları anlama imkânı yine de yoktur. İleride yapılacak araştırmalar kadar, kazılarla veya tesadüflerin yardımıyla ortaya çıkacak yeni verilerin, öteden beri bir liman kenti olan Alanya'nın, geç dönemlerdeki deniz aşırı ticari ilişkilerinin boyutlarının bütünüyle anlaşılabilir mesine imkân sağlayacağı umut edilebilir.

Fig. 1

Fig. 2

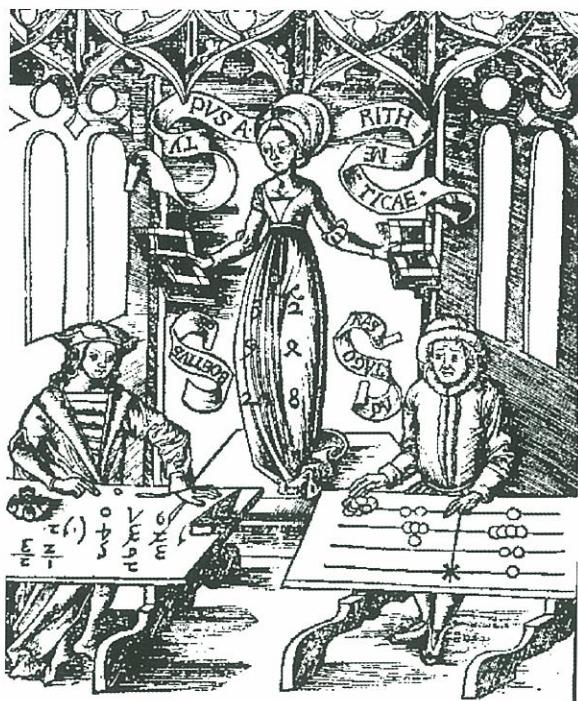

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5